

ΑΝΑΓΝΩΣΕΙΣ

«Πιστοποίησης» συνέχεια

» **Βρέθηκα** στις αρχές του καλοκαιριού σε Πανεπιστήμιο χώρας-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Είχαν έλθει από την πρωτεύουσα τέσσερα μέλη της Υπηρεσίας «Πιστοποίησης της ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση», δύο καθηγητές της Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (αρμόδιοι κυρίως για την «επιχειρησιακή έρευνα» και την «αριθμητική ανάλυση») και δύο Πανεπιστημίων (ειδικευμένοι πρωτίστως στη «θαλάσσια υδραυλική» και τη «βιοοργανική χημεία»). Σε οργανωμένη ανοικτή συνάντηση εξιστορούσαν με τη συνέργεια υπολογιστή πώς η χώρα τους κατόρθωσε να συγκροτήσει «θύλακες αριστείας», με όχημα την «αξιολόγηση» και στη συνέχεια την «πιστοποίηση» των προγραμμάτων σπουδών. Όταν, προς το τέλος της εκδήλωσης, μου έδωσαν το λόγο προσπάθησα να διευκρινίσω τι πράγματι υπήρξε και ιδίως τι αναμένεται να συμβεί στον ακαδημαϊκό τους ορίζοντα.

Υπάρχουν «γνώσεις», «δεξιότητες» και «ικανότητες», αν

ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΝΟΥΤΣΟΥ

υποθέσουμε ότι αποτελούν τρία πεδία «μαθησιακών αποτελεσμάτων» διακριτά μεταξύ τους, που είναι «μετρήσιμα»; Με ποια τάχα «μέτρηση», δηλαδή με ποια όργανα/κριτήρια» που πράγματι είναι έγκυρα και αξιόπιστα, να ποιες κλίμακες μέτρησης και με ποιες μεταβλητές, συνεχείς ή ασυνεχείς; Για παράδειγμα, πώς θα καταστούν «μετρήσιμες» οι «δεξιότητες» των διδασκομένων, ερήμην των διδασκόντων/ουσών; Με τον τρόπο που προβάλλεται ανέμελα και με συρροή του επιθέτου «νέος» ο «φοιτητοκεντρικός» χαρακτήρας των σπουδών, θέτοντας στην άκρη ό,τι αντιμετωπίζεται ως «καθηγητοκεντρικός»;

Αγνοούσαν, επίσης, ποιος κόλλησε στον Bloom τη χρονολόγηση «1984», στο ίδιο «Πρότυπο σχήμα» που θα κληθούν να συντάξουν τα υπό «πιστοποίηση» Τμήματα. Πολύ περισσότερο δεν είχαν πληροφορηθεί για την ιστορική καταγωγή αυτού του ταξινομικού πλαισίου (1949-1953, 1956), τις πολιτικές συνεπαγωγές και την κριτική που είχε δεχθεί για τις θεωρητικές του παραδοχές και τα όρια των «μετρήσιμων» αποτελεσμάτων του. Μάλιστα, έστω και μ' αυτές τις βάσιμες αιτιάσεις, τι θα έλεγε η ομάδα Bloom ως «Testing Service» όταν θα τους προσκόμιζαν διδάκτορες Φιλοσοφίας, Ψυχολογίας, Ιστορίας κλπ. («επιπέδου 8») για να τους κρίνουν ως προς τη δυνατότητα «διατύπωσης αξιολογικών κρίσεων»; Με ό,τι υποδείκνυε η «ομάδα Bloom», δηλαδή με την «αξιολόγηση» να λειτουργεί ως «συνδεδεμένος κρίκος με τη συναισθηματική συμπεριφορά», στην οποία «κεντρική θέση κατέχουν οι αξίες, οι επιθυμίες και οι ικανοποιήσεις»; Ή, πώς θα αντιμετωπιζαν τα «ενδεικτικά ρήματα» για την απογραφή των «μαθησιακών αποτελεσμάτων» αυτών των διδασκόντων, με την αχαλίνωτη ρηματική ροή να ξεκινάει από το «περιγράφω» και να καταλήγει στο «υποστηρίζω». Τέλος, ως προς τη «γνώση» ως «μαθησιακό αποτέλεσμα», θα την ταύτιζαν απλώς με την «ανάκληση δεδομένων» ή -όπως υπογραμμίζουν οι της «ταξινομίας»- θα την ανήγαγαν σε «ανάμνηση» («remembering») με τις σύστοιχες «ψυχολογικές διεργασίες»; Πάντως ο αυτοσχέδιος «οδηγός συγγραφής μαθησιακών αποτελεσμάτων» γιατί να μην επονομασθεί «γραφή μπλουμ» σε κουτάκια με ξέχειλο νεροζούμι; Τόσο που να επαληθεύεται για μιαν ακόμη φορά, αφού πρόκειται για «Αρχή», η συστοιχία: «Cujus regio, ejus classificatio»...

Καμάρωναν οι εγχώριοι «πιστοποιητές» - χωρίς ωστόσο να αισιοδοξούν ότι σύντομα θα ετοιμασθεί ο κατάλο-

γος των «εθνικών προσόντων» - για τους ευρωπαϊκούς «δείκτες» των «μαθησιακών αποτελεσμάτων». Μόνο που δεν γνώριζαν ότι το πολλάκις προβαλλόμενο (και με ραφινάτο ποδοσφαιρικό υλικό πρώην πρωθυπουργών συνδυαζόμενο επί της οθόνης) τρίπτυχο: «γνώση», «ικανότητες» και «δεξιότητες» ανήκει κι αυτό στην «ομάδα Bloom». Με την ορολογία της: «knowledge, intellectual abilities, and intellectual skills». Μάλιστα, το ανάγει σε ό,τι «κοινώς θεωρείται» («commonly referred») «γνωστικός τομέας» του «ατόμου» και ο οποίος μπορεί να «περιγραφεί» με τις ακόλουθες «εκδηλώσεις συμπεριφοράς»: «μνήμη, αιτιολόγηση, λύση προβλημάτων, διαμόρφωση εννοιών και σε περιορισμένη έκταση δημιουργική σκέψη» («to a limited extent, creative thinking»). Μ' αυτήν την επεξηγήση οι «γνωστικοί στόχοι» αφορούν τη «συμπεριφορά» του «ατόμου», από την «απλούστερη ως την πιο σύνθετη». Αν έτσι είχε τεθεί το τρίπτυχο των «μαθησιακών αποτελεσμάτων», που βαφτίσθηκε σχεδόν έξι δεκαετίες αργότερα «εθνικό πλαίσιο προσόντων», δεν θα είχαν το δικαίωμα οι νόμιμοι εισηγητές του να λειτουργήσουν ως «πιστοποιητές» του τρόπου με τον οποίο αυτό αδήλωτα υιοθετήθηκε και ανέξοδα χρησιμοποιείται; Για παράδειγμα ότι φιγουράρει στο «Πρότυπο σχήμα» για την «ακαδημαϊκή πιστοποίηση» προγραμμάτων σπουδών ως προς τις προπτυχιακές σπουδές (6^ο επίπεδο), τις μεταπτυχιακές (7^ο) και το διδακτορικό δίπλωμα (8^ο): «διαθέτει γνώσεις στα πλέον προχωρημένα όρια ενός πεδίου εργασίας ή σπουδής», «κατέχει πλέον προχωρημένες και εξειδικευμένες δεξιότητες και τεχνικές», «επιδεικνύει ουσιαστικό κύρος, καινοτομία, αυτονομία» (όλα στο 8^ο). Ή, πάλι για το 8^ο επίπεδο, «έχουν πραγματοποιήσει κάποια συμβολή με πρωτότυπη έρευνα που διευρύνει τα όρια της γνώσης» και «έχουν ικανότητες» για «σύνθεση νέων και πολύπλοκων ιδεών»... Αναμφίβολα, θα ζητούσαν και τα ρέστα για τη μετατροπή της προπανεπιστημιακής τυπολογίας των «γνωστικών στόχων» σε «ακαδημαϊκή πιστοποίηση», χωρίς να έχουν οι ίδιοι αποτολμήσει ένα τέτοιο άλμα σε ύψος. Ό,τι δηλαδή συνεπάγεται, χωρίς την έγκρισή τους, άλμα στο κενό, εφόσον ομολογούσαν ότι μια μετακίνηση προς το «επίπεδο της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης» δεν είχε «προς το παρόν κατανοηθεί πλήρως»...

Αντίστροφα, αν η ομάδα της «ταξινομίας Bloom» επέμεινε ότι ως προς την «αξιολόγηση» το «μεγαλύτερο μέρος» είναι «πολύ εγωκεντρικό», δηλαδή το «άτομο» ως φορέας αυτής της πρακτικής «κρίνει τα πράγματα σε σχέση με τον εαυτό του», τότε πώς θα μπορούσαν να καταστούν «μετρήσιμα» από τους εγχώριους «πιστοποιητές» και «ταξινομητές» τα ερευνητικά «αποτελέσματα» επίσης ενός διδάκτορα; Με την επίκληση τάχα της «διαισθητικής σκέψης» που εντάσσεται στις «νοντικές δεξιότητες»; Ή, με τη «σύνθεση νέων και πολύπλοκων ιδεών», οι οποίες στο «συναισθηματικό» πεδίο του προσφέρουν «ικανοποίηση» και ως προς το «ψυχοκινητικό» τού υπόσχονται ερεθίσματα για τρέξιμο ή για χορό; Αν εδώ σημειώνεται πάλι «ο» διδάκτορας, είναι γιατί σε όλο το «Πρότυπο σχήμα» ένα και μόνο φύλο διαθέτουν οι «φοιτητές» (καθώς και οι «διδάσκοντες»), μολοντί στα «μαθησιακά αποτελέσματα» συγκαταλέγεται και η «ευαισθησία σε θέματα φύλου».

Ο Παναγιώτης Νούτσος διδάσκει Κοινωνική και Πολιτική Φιλοσοφία στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Απο-χρωματίζοντας τον κόσμο

DAVID BATCHELOR, Χρωμοφοβία, μετάφραση Νατάσσα Χασιώτη, επιστημονική επιμέλεια Φαίη Ζήκα, εκδόσεις Άγρα, σελ. 160

» **Ο δημόσιος** χώρος των σύγχρονων δυτικών πόλεων γίνεται όλο και περισσότερο άχρωμος; Μάλλον όχι. Γίνεται, ίσως, περισσότερο «ουδέτερος». Τι σημαίνει αυτό; Πως ο δημόσιος χώρος μετατρέπεται σε μια αλληλουχία αστικών επιφανειών από τις οποίες τείνει να εκλείψει κάθε ενόρμηση, κάθε ενθύμηση της συλλογικής αλλά και προσωπικής προσ-

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

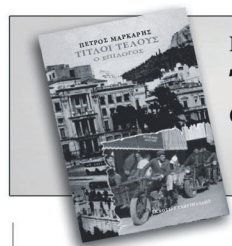
δοκίας και, εν τέλει, κάθε απόφαση. Όλα, ή σχεδόν όλα, σε αυτόν μοιάζουν να απεκδύονται την ιδέα πως μπορεί να διαταραχτεί η κανονικότητα και, κυρίως, την πιθανότητα πρόκλησης των αισθητηρίων του οποιουδήποτε. Ο δημόσιος χώρος των σύγχρονων δυτικών δημοκρατιών είναι αυτός της εγκαθίδρυσης μιας ουδέτερης, μεταπολιτικής όσο και φοβικής ορθολογικότητας. Ιδεατά, οι χρήστες του (ποτέ δρώντες) θα παίζουν το ρόλο των προσομοιώσεων τους στις αρχιτεκτονικές μακέτες. Η ουτοπία και η δυστοπία λείπουν επίσης από εδώ.

Όστόσο το ουδέτερο δεν υπάρχει. Περιγράφει πιο πολύ μια τάση, την αισθητική κατεύθυνση ενός ολόκληρου πολιτισμού, μία τρόπον τινά «ουδετεροποίηση» του κοινού τόπου. Η σχετική, όμως, αισθητική ουδετερότητα του δημοσίου χώρου υποστηρίζει την ανάδειξη εμβληματικών στοιχείων σε αυτόν. Συνηθέστατα, στη ρυθμολογία του τεχνητού περιβάλλοντος λειτουργεί όπως το ιντερμέδιο που θα ενισχύσει το κρεσέντο των αρχιτεκτονικών συνθέσεων των μεγάλων πολυκαταστημάτων, αθλητικών εγκαταστάσεων, μουσείων, επιβατικών σταθμών και αεροδρομίων, εταιριών και ιδρυμάτων που υποκαθιστούν δυναμικά ό,τι καταχρηστικά πλέον ονομάζουμε «δημόσια σφαίρα» ως συνέχεια αλλά και κορύφωσή της. Αλλά η αισθητική του ουδέτερου κυριαρχεί και εδώ.

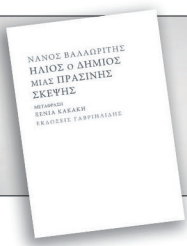
Όλα τούτα, βέβαια, σε επίπεδο προθέσεων, καθώς η πραγματικότητα είναι πάντοτε διαφορετική. Διανοητές όπως ο Michel De Certeau ή ο David Harvey έχουν επιχειρηματολογήσει εκτενώς σχετικά, αναδεικνύοντας τους τρόπους που οι καθημερινές πρακτικές, όντας απρόβλεπτες και ενίοτε παραβατικές, αντιστέκονται στην κανονικοποίησή τους. Η άλλη όψη του δημοσίου χώρου, η λιγότερο εξιδανικευμένη, είναι διαμορφωμένη από τις συνεχείς παρεμβάσεις των χρηστών του. Γκράφιτι, κατασκευαστικές αλλοιώσεις και επεμβάσεις, μικροκαταπατήσεις και οικειοποιήσεις του, διεκδικήσεις και αντιπαραθέσεις αφήνουν να φανεί μια διαφορετική και μόνιμα εξελισσόμενη πολιτισμική διαδικασία. Εκεί και σε αυτές τις περιπτώσεις τίποτα δεν εξουδετερώνεται και, σε ό,τι εδώ μας αφορά, κανείς δεν «φοβάται» το χρώμα.

Ο David Batchelor διαγιγνώσκει πως κάποια «χρωμοφοβία» έχει καταβάλει τις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες, όπως άλλωστε αφήνει να εννοηθεί και ο τίτλος του ανά χειράς βιβλίου. Αυτό που ωστόσο αποφεύγει ο συγγραφέας είναι να αναμετρηθεί με τα γενικότερα πολιτισμικά επίδικα, να εντάξει δηλαδή τις παρατηρήσεις του σε μία κατά κάποιον τρόπο μεγαλύτερη αφήγηση του δυτικού κόσμου, να εντάξει το μέρος

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΚΑΡΗΣ
ΤΙΤΛΟΙ ΤΕΛΟΥΣ
Ο ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΝΑΝΟΣ ΒΑΛΛΑΡΙΤΗΣ
ΗΛΙΟΣ Ο ΔΗΜΙΟΣ
ΜΙΑΣ ΠΡΑΣΙΝΗΣ ΣΚΕΨΗΣ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΞΕΝΙΑ ΚΑΚΑΚΗ

ΥΒ ΜΠΟΝΦΟΥΑ
Η ΑΠΟΘΕΩΣΗ
ΤΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΛΙΟΝΤΑΚΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ
Αγίας Ειρήνης 17,
Μοναστηράκι,
Τ. 210-3228839

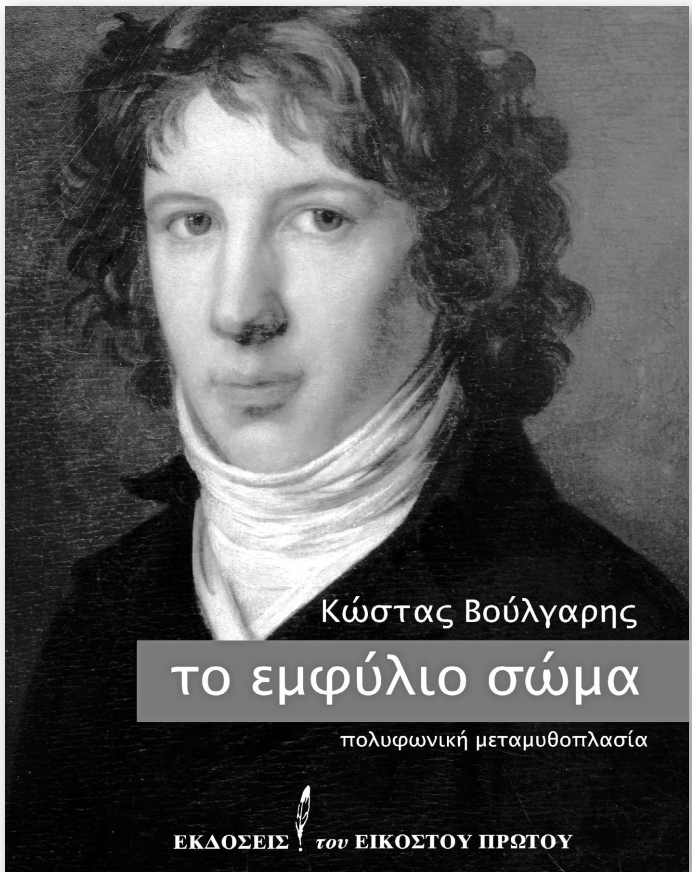
ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

στο γένος. Αυτό ίσως είναι δουλειά του αναγνώστη. Αντίθετα, κυματοδρομεί σε διάφορες εκφάνσεις του δυτικού πνεύματος με έναν τρόπο που τελικά απομονώνει το αισθητικό από το γενικότερο πολιτισμικό γίγνεσθαι. Έτσι, η σκέψη του περνάει χωρίς να τους αντιμετωπίζει μέσα από συγγραφείς όπως οι Herman Melville, Aldous Huxley και Joseph Conrad, στοχαστές όπως οι Roland Barthes και Henri Michaux, τον Le Corbusier και τον Adolf Loos, από το έργο σκηνοθετών όπως οι Francis Ford Coppola και Wim Wenders, σε πολλά σημεία τον Baudelaire και τον Kierkegaard, τον Wittgenstein και τον Adorno. Προφανώς, ο συγγραφέας δεν παραλείπει να εστιάσει -εξόχως επιλεκτικά- και στον τρόπο που αντιμετωπίσαν το ζήτημα καλλιτέχνες, κυρίως μινιμαλιστές, ο Donald Judd ή ο Sol LeWitt, αλλά και άλλοι όπως οι Andy Warhol, Yves Klein και Robert Smithson.

Μέσα σε όλα αυτά διακρίνει κανείς την απόπειρα ανάσυρσης σπαραγμάτων μιας διάθεσης που για τον συγγραφέα αποτελεί συνολική τάση. Σε τι συνίσταται όμως αυτή; «[Το] χρώμα έχει υπάρξει το αντικείμενο ακραίων προκαταλήψεων στη δυτική κουλτούρα» γράφει ο Bachelor. «Όπως συμβαίνει με όλες τις προκαταλήψεις, η εμφανής της μορφή, δηλαδή η απέχθειά της, κρύβει ένα φόβο: ένα φόβο μόλυνσης και φθοράς από κάτι που είναι άγνωστο και μοιάζει ακατανόητο. Αυτή η απέχθεια του χρώματος, αυτός ο φόβος της διαφθοράς μέσω του χρώματος, χρειάζεται ένα όνομα: χρωμοφοβία» (σ. 28).

Εντούτοις, ο συγγραφέας αποφεύγει να εξετάσει τις βαθύτερες αιτίες του φόβου μπροστά σε μία τέτοιου είδους καταβύθιση ή, καλύτερα, «πτώση» στον κόσμο του χρώματος. Ενδεικτικά μόνο αναγνωρίζει την ταύτισή του με την Ανατολή ή με την παιδική ηλικία και τους πρωτόγονους, τους χώρους εκδίπλωσης της αχαλίνωτης φαντασίας, της ναρκοληψίας, του παράλογου και της φυγής, γενικότερα του ανορθολογισμού, μια σφαίρα από την οποία το υποκείμενο του διαφωτισμού εύλογα διατηρεί αποστάσεις. Οι ουσιαστικές αιτίες όμως μιας τέτοιας απόρριψης παραμένουν δυσδιάκριτες στο βιβλίο. Η ανεύρεσή τους επαφίεται και πάλι στον αναγνώστη.

Από την άλλη πλευρά, η επισήμανση και μόνο μιας «χρωμοφοβικής» τάσης, η παράθεση σχετικών σκέψεων, παρατηρήσεων και παραδειγμάτων πριμοδοτεί τον ελεύθερο συνειρισμό του τελευταίου. Προκαλεί το στοχασμό πάνω σε -τουλάχιστον φαινομενικά- εδραιωμένες παραδοχές στον «ανεπτυγμένο» κόσμο, οι οποίες συχνά τίθενται υπό τη μορφή επιτακτικών δεισιμών, όπως Ανατολή ή Δύση, ανορθολογικό ή λογικό, ιδιωτικό ή δημόσιο, μιανό ή καθαρό, ψευδές ή αληθινό. Κατ' αυτόν τον τρόπο συνεπικουρεί τη νοητική ανακατάταξη και επανασημασιοδότηση των σημείων του σύγχρονου δυτικού πολιτισμού συνολικότερα, επιτρέποντας έτσι τη διαύγηση των λεπτών αποχρώσεων που πάντοτε λανθάνουν πίσω από σκληρά δίπολα σαν τα παραπάνω. Σε αυτά ας λογιστούν και οι ευαίσθητες διακρίσεις ανάμεσα στο «χρωμοφοβικό», το «άχρωμο» και το «ουδέτερο».

Κώστας Βούλγαρης
το εμφύλιο σώμα

πολυφωνική μεταμοσπλασία

ΕΚΔΟΣΕΙΣ του ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ

ΝΙΚΟΣ ΛΑΖΑΡΗΣ, Η αιχμή του δόρατος. Κριτικά κείμενα 1987-2011, εκδόσεις Futura, σελ.358

I.

» Δεν είχα την απαιτούμενη άνεση χρόνου για να ανατρέξω σε παλαιότερα κείμενά μου για την ποίηση του Νίκου Λάζαρη, που, σημειωτέον, την παρακολούθησα από την πρώτη της εμφάνιση το 1975, με την ομόθυμα αποδεκτή συλλογή του, *Ο Βυθός της γκαζόζας*. Και χωρίς όμως τέτοια δεκανίκια, θα μπορούσα με σχετική βεβαιότητα να πω ότι τουλάχιστον ένα από τα ειδοποιά χαρακτηριστικά της ποίησής του, η ηθική της

ΤΟΥ ΑΛΕΞΗ ΖΗΡΑ

διάσταση, η θέσει αυστηρότητά της, η οργίλη, πονεμένη και πληγωμένη της διάθεση για τα σύγχρονα φαινόμενα έκπτωσης από την ουσιαστική ζωή (στην εναντίωση αλλά όχι στον τόνο, μοιάζει με την ποίηση του λίγο αρχαιότερου Γιάννη Πατίλη), περνάει ως κρίσιμη στάση και στον σχολιαστικό του λόγο.

Όντως, τα 48 κείμενα της *Αιχμής του δόρατος* είναι αντιρρητικά σε μεγάλο τους μέρος. Έχουν για στόχο τους πρόσωπα και έργα της ποίησης του δεύτερου μισού του

Ένα ιδιοσυγκρασιακό πεδίο πεπιοθήσεων, πίστεων, αξιών, ένα πεδίο που δεν είναι εύκολο να το σχηματοποιήσουμε με ακρίβεια, αλλά που προβάλλει ως ενεργός συνείδηση σε κάθε κείμενο του Λάζαρη, ως συνδυασμός υποκειμενικών και γνωσιακών δεδομένων

20ού αιώνα, ορισμένα από τα οποία ο Λάζαρης θεωρεί ότι απολαμβάνουν μιας κριτικής ασυλίας: ότι έχουν μπει σ' ένα απυρόβλητο, ούτως ώστε να είναι εκ προοιμίου αποδεκτά ως σημεία ενός «ιερού κανόνα» ή ενός άβατου της λογοτεχνίας μας. Και τούτο, παρ' ό,τι συχνά αποτυγχάνουν ή ψευτίζουν. Οι βιβλιοκριτικές του ατύπως είναι μοιρασμένες σε τρεις ομάδες, αντίστοιχες των ποιητικών γενεών που εμφανίστηκαν σ' αυτό το διάστημα, αν και ο κύριος όγκος τους αφορά σε συνομήλικούς του, όπως ο Γιάννης Κοντός, ο Γιώργος Μαρκόπουλος, η Μαρία Λαϊνά, ο Αργύρης Χιόνης και σε νεώτερους της «επετηρίδας», όπως ο Σπύρος Βρεττός, ο Γιάννης Τζανετάκης, ο Χάρης Βλαβιανός, ο Στάθης Κουτσούνης, η Θεώνη Κοτίνη, κ.ά. Ενώ κατ' αναλογία τις λιγότερες σελίδες έχουν οι μεγαλύτεροι στα χρόνια, Κώστας Στεργιόπουλος, Μίλτος Σαχτούρης, Τάσος Γαλάτης, Γιώργης Παυλόπουλος, Νίκος Φωκάς, Κατερίνα Αγγελάκη-Ρουκ, Αγγελική Σιδηρά, Τάσος Ρούσσο, προς τους οποίους, αν εξαιρέσουμε την Κική Δημουλά και τον Μάρκο Μέσκο (που τους «κατακεραυνώνει»), ο Λάζαρης είναι ηπιότερος και συγκαταβατικότερος στον έλεγχό του. Αν λάβω υπ' όψη μου ότι συχνά ο τρόπος που διατυπώνει τον έλεγχό του γίνεται με ευφροσύνη και ευφορία, νομίζω πως δεν θα ήμουν άστοχος λέγοντας πως υπάρχει στον κριτικό λόγο του ένα είδος ψυχικής εκφόρτισης. Δεν είναι ο Λάζαρης ο ψυχραιμός «χειρουργός» που διατηρεί τις αποστάσεις του από την κριτική πράξη. Εμπλέκεται συναισθηματικά σ' αυτήν και αποτυπώνει στη γραφή τη χαρά, το πάθος και την οργή του! Επομένως, δεν με εκπλήσσει που δηλώνει έτοιμος να επαναφέρει, μ' έναν τρόπο, τη «χαμένη τιμή» της ενασχόλησής του, δηλαδή να στιγματίσει την επιλεκτική αλαλία των συναδέλφων, έτσι ώστε να ανυψωθεί και πάλι η κριτική στην ισχύ άλ-

Αντιφ

λων εποχών, όταν πράγματι νομοθετούσε όπως ο βιβλικός Μωϋσής για το ορθό και μη ορθό της τέχνης και της τεχνικής της. «Κάτι άλλο λοιπόν υποδηλώνει εδώ αυτή η σιωπή», γράφει σχολιάζοντας την παθητική κριτική υποδοχή της όντως γεμάτης προβλήματα ανθολογίας του Ευριπίδη Γαραντούδη, *Η ελληνική ποίηση του 20^{ου} αιώνα* (2008): «Αμπχανία; Ανοχή; Συγκάλυψη; Ο αναγνώστης ας κρίνει» (σ.343). Πηγαίνοντας ο Λάζαρης κόντρα στο ρεύμα της «κριτικής αβουλίας», όχι μόνο λόγω του ότι θεωρεί πως η αρνητική κριτική επαναφέρει μια τάξη στην αταξία, αλλά και λόγω του ότι προς τα εκεί τον σπρώχνει η ιδιοσυγκρασία του, έγραψε περίπου σε μια 25ετία (1987-2011), σειρά βιβλιοκρισιών, ιδίως στα περ. Πλανόδιον και *Νέα Εστία*, μερικές από τις οποίες προκάλεσαν ιδιαίτερη αίσθηση στον καιρό τους λόγω της αντιρρητικής τους οξύτητας - αν και φοβάμαι ότι η αίσθηση της λογοτεχνικής συντεχνίας έμεινε στα επιφανόμενα της οξύτητας και δεν πήγε πιο κάτω. Συχνότερα οι βιβλιοκρισίες αυτές του Λάζαρη έχουν ως στόχο τους σφάλματα, ατεχνίες, αδυναμίες ή αβλεψίες των ποιητών, με γνώμονα το περί ορθότητας προσωπικό αναγνωστικό κριτήριό του. Σε μερικές όμως περιπτώσεις, εκτός του

ότι προσφεύγουν, έχοντας ως αποδεικτικά στοιχεία τα ίδια τα «ατυχή» ποιήματα και κριτήριο πάντοτε το τι θεωρεί εκείνος σωστό και τι αποτυχημένο, υπογραμμίζουν ρητά (λ.χ. Κ. Δημουλά, Γ. Βέλτσος) ότι η δημόσια εικόνα του ποιητή, χειραγωγημένη από τα ευτελή media, επιβάλλει στρεβλώσεις στον τρόπο ανάγνωσης και επίδρασής του στο ίδιο το λογοτεχνικό πεδίο και στις επιμέρους αναπαραστάσεις του. Με άλλα λόγια, ότι η υποδοχή και η πρόσληψη ενός ποιητικού έργου εξαρτώνται εν πολλοίς από τον μυθοποιητικό μηχανισμό των media, κάτι που μοιραία προκαλεί σύγχυση στον ορίζοντα προσδοκιών του αναγνωστικού κοινού. Εκεί η οξύτητα κορυφώνεται!

II.

Όσο περνούν τα χρόνια κομπώνομαι όλο και περισσότερο μπροστά στο απόλυτο. Θα έλεγα πως βρίσκω απολύτως εύλογο να είναι οι κριτικές αρχές του Λάζαρη σε κάποιο βαθμό προσωποπαγείς, υποκειμενικές. Η υποκειμενική ματιά είναι το αλάτι της τέχνης, η μόνη οδός για την ιδιωτική της αλήθεια. Όσο κι αν αναζητούμε, σε μια εποχή νεκρανάστασης της ζητανοφικής πολιτικής ορθότητας, το φίλτρο που κάνει τη λογοτεχνία αντικειμενική, ατυχώς τέτοιο φίλτρο δεν υπάρχει. Ποιά κείμενα μας δίνουν την αλήθεια στην *Αιχμή του δόρατος*; Εκείνα που είναι κατακρημνιστικά ή εκείνα που είναι ανυψωτικά; Εκείνα για τον Μάρκο Μέσκο, τον Γιάννη Βαρβέρη, τον Στρατή Πασχάλη, την Κική Δημουλά, ή τα άλλα που δείχνουν να έχουν κερδίσει τον ανεπιφύλακτο, φίλιο έπαινο του κριτικού, αυτά για τον Νίκο Φωκά, τον Νάσο Βαγενά, τον Γιάννη Ευσταθιάδη, τον Βύρωνα Λεοντάρη, κ.ά. Αν δεν ισχύει το ελαφρυντικό σε ό-